

Våra svenska psalmer under 500 år

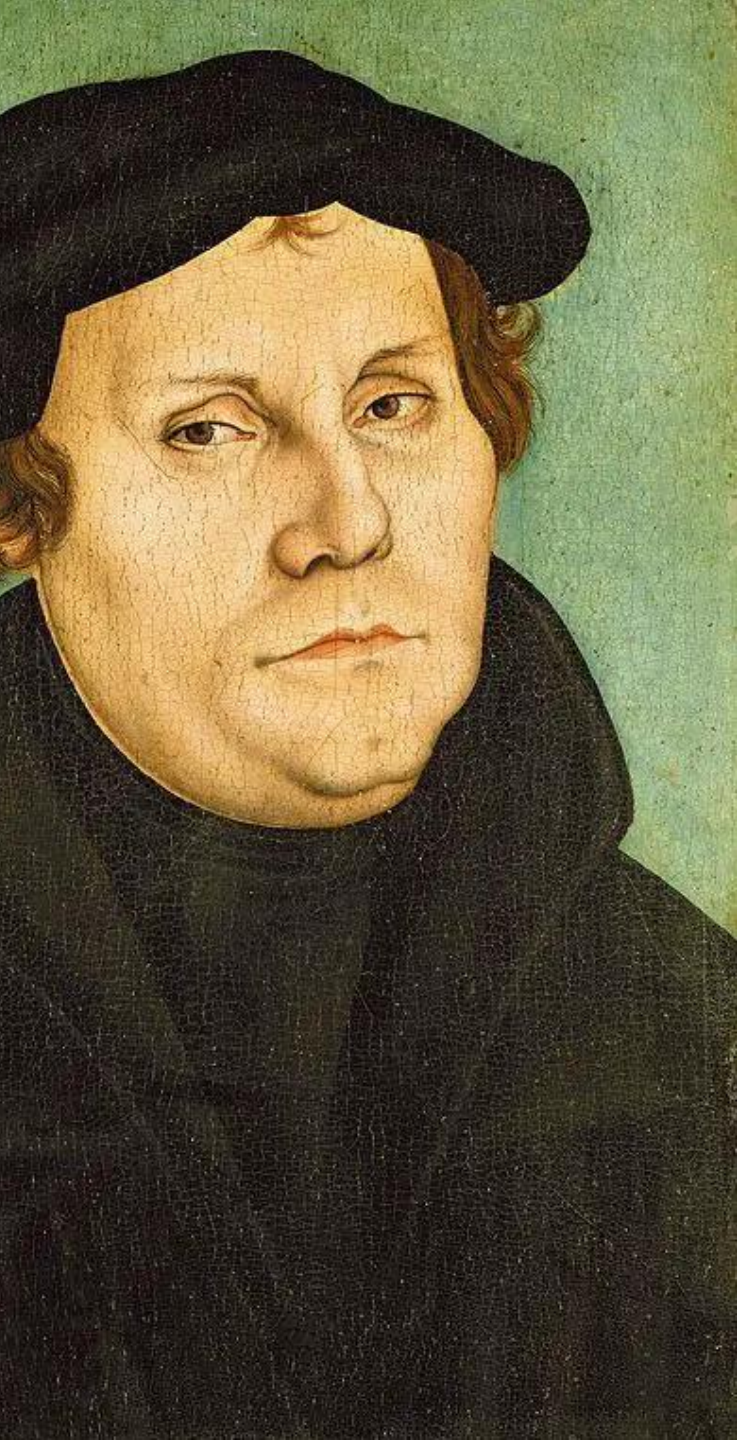
2023-09-12

Anna-Stina Thorssell Ahlm

På 1300 och 1400-talet var Sverige ett katolskt land.
I den katolska kyrkan sjöng skolgossar hymner på latin

In dulci jubilo,
sjunger på jorden bo.
All vår hjärtans glädje
ligger **in praesepio**
och skin som solen vida
matris in gremio.
Alfa es et O,
Alfa es et O.

En ljuvlig jubelsång,
sjunger (de som) på jorden bo.
All vår hjärtans glädje
han ligger i **krubban**
och skin(er) som solen vida
i sin moders sköte.
Han är A och O,
han är A och O.

År 1517 spikade Martin Luther upp 95 teser på kyrkporten i Wittenberg

- En av den Lutherska kyrkans viktigaste idéer var att folket skulle få tillgång till bibeltexter och kristen undervisning på sitt eget språk.
- Luther skrev psalmer på tyska. Psalmerna uttryckte sådant som var viktigt i den kristna undervisningen.
- Flera av Luthers psalmer är djupt personliga.

”Nun freut euch lieben Christen gmein” 1523

Skildrar Luthers personliga andliga uppvaknande

1. Hwar man må nu wäl glädja sig,
Här är stor fröjd å färde,
Ty nu är Gud oss nådelig
som woro döden värde.

Han hafwer allom sagt det till,
att han barmhertig wara will.
hwad kan vårt hopp förtränga?

2. Jag under Satan fången låg
och kunde mig ej hjälpa.
Den synd som råde i min håg
i grund mig wille stjelpa.

Min synd mig till förtwiflan dref.
Mitt samwets dom orygglig blef,
och helwetet stod öppet.

3. Men Gud av sin barmhertighet
sin ögon till mig wände;
han såg i nåd min uselhet
och hjelp av höjden sände.
Ändock jag war av synder full,
war han för mig en fader huld
och lät sig om mig vårda.

4. Till enda Sonen sade han:
Jag måste mig förbarma.
Far ned uti det syndaland
och lös de fångar arma
af deras synd och stora nöd,
Fräls dem ifrån en ewig död
och låt dem med dig lefwa.

5. Sin Fader Sonen lydig var,
kom till mig här på jorden.
I menskligheten uppenbar
är han min broder worden.

Sin kärlek wille han bete
och frälste mig från allt det we,
som jag förskyllt att lida.

6. För mig sitt lif, sitt dyra blod
han ville icke spara,
Att för den dom mig förestod
jag måtte tryggad wara.
Han blef hos Gud min löftesman,
Uti hans död min synd förswann.
Så är jag frälsad worden.

”Ein fester Burg ist unser Gott”

1529

Skrevs då Luther fick veta att en av hans anhängare i Österrike blivit bränd på bål som kättare

Vår Gud är oss en väldig borg.
Han är vårt vapen trygga.
På honom i all nöd och sorg
vårt hopp vi vilje bygga.
Mörkets furste stiger ned,
hotande och vred.
Han rustar sig förvisst
med våld och argan list.
Likväl vi oss ej frukte.

Vår egen kraft ej hjälpa kan
vi vore snart förströdda.
Men med oss står den rätte Man.
Vi stå av honom stödda.
Frågar du vad namn han bär?
Jesus Krist det är.
Han är den Herren Gud
som klädd i segerskrud,
sin tron för evigt grundat.

Gustav Vasa blir kung 1523

När Sverige var ett katolskt land lydde präster och biskopar under påven i Rom

Gustav Vasa ville ha hjälp av tyskarna att slåss mot danskarna samt lägga beslag på katolska kyrkans rikedomar. Han införde den Lutherska kyrkan i Sverige och gjorde sig själv till dess överhuvud.

Nya Testamentet översattes till svenska **1526.**

Olaus Petri gav ut en psalmbok "**Swenske songer**" **1536**

Olaus Petris "Swenske songer" innehåller några Lutherpsalmer och en del andra psalmer som han översatt till svenska

En del av dessa psalmer sjunger vi än i dag t.ex.

- **32 O, gläd dig Guds församling nu**
- 112 Världens frälsare kom här
- 124 En jungfru födde ett barn i dag
- **143 Guds rena Lamm oskyldig**
- 237 Vår Gud är oss en väldig borg

I slutet av 1600-talet krävde Karl XI att man skulle ha en gemensam psalmbok i Svenska kyrkan

- Biskopen i Skara, **Jesper Swedberg**, fick i uppdrag att leda arbetet.
- År **1694** kunde han presentera ett psalmboksförslag som kungen genast godkände.
- Men kritiska präster krävde att en del psalmer skulle tas bort. Det drabbade främst nyskrivna psalmer.
- Den **9 december 1695** godkände kungen den reviderade psalmboken.

1695 års psalmbok innehöll

Nya texter till psalmer från katolska tiden

T.ex. Laurentius Jonae Gestrikus:

- 130 En stjärna gick på himlen fram
- 395 Giv oss, o Gud, din Ande god

Lutherpsalmer

Flera av Olaus Petris översättningar av Luthers psalmer.

Översättning av andra tyska psalmförfattare

T.ex. Johann Walter

Johann Walter (1496 – 1570) kantor, sångare och kapellmästare i Dresden. Luthers medarbetare som utgav den första evangeliska körsångboken.

1695 års psalmbok

31 verser

Mig gör stor lust och glädje
den sköna sommartid.
Då Gud vill allt bereda
till evig tid med flit;
himmel och jord förnya
vill han och göra ren;
samt kreaturen fria
från träldomstväng och men.

324 (i vår psalmbok)

9 verser

Med lust och glädje tänker
jag på den sommartid
då Gud de sina skänker
en evig ro och frid,
då skapelsen har blivit
Guds viljas återsken,
då han all synd fördrivit
och denna jord är ren.

Exempel på svenska författare i 1695 års psalmbok

Laurinus Laurentius Laurentii

- 169 I himmelen

Haquin Spegel

- 99 Gud, vår Gud för världen all
- 186 Nu vilar hela jorden (Nu vilar folk och länder)
- 243 Vi kristna bör tro och besinna

Israel Kolmodin

- 199 Den blomstertid nu kommer

Psalmen står under rubriken: Om jordens fruktbarhet

Några exempel på Jesper Svedbergs egna psalmer som vi fortfarande sjunger

- 4 Hela världen fröjdes Herran
- 5 Nu tacka Gud allt folk
- 6 Lova Gud i himmelshöjd
- 77: 5 Herre signe du och råde
- 167 Gud låter sina trogna här
- 238 Jag lyfter mina händer

Sverige var en stormakt i slutet av 1600-talet

1695-års psalmbok användes i hela det svenska riket, inte bara i det nuvarande Sverige.

Svenska psalmer sjöngs i Finland, Baltikum och Nordtyska provinser.

Vilka melodier man använde kunde dock variera. Det var inte så många kyrkor som hade orglar eller någon som kunde spela på ett sådant instrument.

Vilken melodi gäller?

På själva pingstdagen kom det till ett störande uppträde i kyrkan, när kyrkoherden och kaplanen stod och sjöng.

Kyrkoherden började sjunga psalmen "*Nu begå vi den hugnelige tid*" på samma melodi som "*Nu är kommen vår Påskafröjd*". Sedan han sjungit första versen, började kaplanen den andra, men använde den rätta melodin, som psalmen egentligen tillhör.

Häröver blev kyrkoherden så upprörd, att han slängde till kaplanen med sin psalmbok, ryckte psalmboken ur kaplanens händer, kallade honom belghund och hotade att slå honom på munnen, varav alstrades missljud och förargelse i kyrkan.

1819 års Psalmbok

I den psalmbokskommitté som började arbeta **1811** var prästen och svenska akademiledamoten **Johan Olof Wallin** den drivande kraften.

Den nya psalmboken gillades och stadfästes av kung **Karl XIV Johan** den **29 januari 1819**. Troligen hade kungen då ännu inte hunnit lära sig det svenska språket, men han litade väl på att psalmboken var ok.

J.O. Wallin 1819 års psalmbok

Wallin skrev 140 psalmer själv t.ex.

- **34 Vänligt över jorden glänser**
- 106 Jerusalem höj upp din röst
- **119 Var hälsad sköna morgonstund**
- **176 Din klara sol går åter opp**
- 197 Den blida vår är inne

Wallin bearbetade texter från 1695 års psalmbok.

1697

Du milde Jesu Christe
vår glädjesol och skin
Bliv hos oss till vårt
siste, uppvärm vårt
kalla sinn.

Giv kärlekseld i hjärta
förnya själ och and.

Vänd bort all sorg och
smärta,
med dine milde hand.

1819

Du milde Jesu Christe
vår glädjesol och sköld.
Ditt ljus och hägn ej
briste, uppvärm vårt
sinnes köld.

Giv kärleks eld i hjärta
**men dämpa lustans
brand.**

Vänd bort all sorg och
smärta, med mild och
mäktig hand.

1986

O Jesus, du oss frälsar,
du är de svagas sköld.
Dig, glädjesol, vi hälsar.
Värm upp vårt sinnes
köld.

**Giv kärlek åt det hjärta
som ingen kärlek får.**

Vänd bort all sorg och
smärta, **du vän som allt
förmår.**

Nya psalmförfattare i 1819 års psalmbok.

Wallin uppmuntrade andra medlemmar i Svenska Akademien att skriva psalmer T.ex.

Frans Michael Franzén:

- 35 Din spira, Jesus, sträcket ut
- **103 Bereden väg för Herran**
- 146 Vad ljus över griften

Wallins psalmbok fick mycket beröm av kultureliten, men fick aldrig samma folkliga förankring som 1695 års psalmbok hade haft.

1809-1905 var Sverige och Norge en union

- 1819 års psalmbok kommer aldrig i bruk i svensktalande delen av **Finland** som då tillhör Ryssland. Där fortsätter man att använda 1697 års psalmbok.
- 1819 års psalmbok används heller inte i Norge eftersom Svenska och Norska kyrkan aldrig blir ett och den Norska kyrkan har en egen psalmbok.

I början av 1900-talet var det dags för en ny Psalmbok.

Biskopen i Karlstad, **Johan Alfred Eklund**, deltog i arbetet med psalmboksförslagen 1911, 1914, 1917 och utarbetade ensam ett psalmboksförslag 1934 som utgjorde grunden till **1937 års Psalmbok**

Eklund översatte och bearbetade texter av andra psalmförfattare. Han skrev också några texter själv:

- **53 Livets Ande, kom från ovan**
- 72 Du sanna vinträd, Jesus kär
- **283 Med Jesus fram i de bästa åren**

1937-års psalmbok är den första psalmboken som innehåller psalmer skrivna av kvinnor.

Lina Sandell Berg är representerad med 11 psalmtexter bl.a. :

- **45 Jesus för världen givit sitt liv**
- 100 Tillkomme ditt rike
- **190 Bred dina vida vingar**
- 248 Tryggare kan ingen vara
- **249 Blott en dag, ett ögonblick i sänder**
- 260 Jag kan icke räkna dem alla

Andra kvinnliga sångförfattare i 1937 års psalmbok

Betty Ehrenborg Posse

- **28 Så älskade Gud världen all**
- **179 Morgon mellan fjällen**

Sarah Adams

- **271 Närmare Gud till dig**

Stina Andersson

- **213 Att bedja är ej endast att begära**

1986 års psalmbok ett ekumeniskt projekt

Arbetet leddes av **Bertil Werkström** från Svenska kyrkan. En kommitté av 14 samfund enas om de 325 första psalmerna. Sånger från flera frikyrkosamfund finns med t.ex:

- **11 O, store Gud** (C. Boberg)
- 94 Du som av kärlek varm blödde för mig (S. Phelps)
- 108 Gå, Sion din konung att möta (E. Nyström)
- **254 Löftena kunna ej svika** (L. Pethrus)
- 259 Saliga visshet (F. Crosby)
- **282 Bar du min börda** (J. Gustafsson)

Anders Frostensson är representerad med ca 100 psalmtexter t.ex.

- 7 Lova Herren sol och måne
- **39 Jesus från Nasaret går här fram**
- 40 Kristus vandrar bland oss än
- **61 Lågorna är många**
- 156 De trodde att Jesus var borta
- 225 Jesus är ute och söker
- **289 Guds kärlek är som stranden**

Sånger från Afrika, Asien och Latinamerika finns med bland psalmerna

- 31 B Låt oss glada och i tro (Kina)
- **89 Se, jag vill bära ditt budskap, Herre** (Kongo)
- 292 A Pris vare Gud (Sri Lanka)
- 343 (333) Änglarna sjunger i himlen (Argentina)
- **676 (584) Herre, sänd mig** (Sydafrika)

Ett tillägg med några ytterligare psalmer från Psalmer och sånger kom 2002 med i Svenska kyrkans psalmbok

Där finner vi bland annat:

Jag vill ge dig , o Herre min lovsång (Ch. Hultgren)

Jag tror på en Gud, en enda (T. Boström)

Du Herre, vår Herre (A-S Thorssell Ahlm)

Tänk vilken underbar nåd av Gud (E. Bergquist)

Herre, till dig får jag komma (Ch. Hultgren)

Som när ett barn kommer hem (G. Strandsjö)

Ett tillägg till Psalmer och sånger kom 2003

Där finner vi bland annat:

803 Vilket stort mysterium

815 Jesus har uppstått (L. Tullhage)

818 Barn och stjärnor

820 Över berg och dal, som en mjuk koral (T. Littmark)

827 Se hur Gudsvinden bär

828 Det enda som bär när allting annat vacklar

Nu är det dags igen

- Svenska kyrkan har börjat arbeta på en ny psalmbok
- Tyvärr är inte frikyrkorna med denna gång
- Fram till julen 2022 kunde vi maila in förslag på psalmer vi ville ha med i den nya psalmboken